

Matka Kuusamoon 2. – 7.9.2024

EL:n Joensuun yhdistys järjesti yhdessä P-K:n Hengitysyhdistyksen kanssa matkan Kuusamoon. Majoitus oli Holiday Club Kuusamon Tropiikissa. Päivällisen vakioaika oli meille joka päivä klo 17-18, joka piti huomioida ohjelman toteuttamisessa. Paikka tunnetaan nykyisin Suomessa kolmen kärkeen lukeutuvista golf-kentistään ja syyskuun alussa sen kyllä huomasi. Matkanjohtajana toimi totuttuun tapaan Hemppa ja hänen apunaan Hilikka. Oppaiksi olivat lupautuneet Sirkka Leskelä ja Jouko Koivu. Aloitimme retket yleensä klo 10. Kun Kuusamoon tehdään bussimatkaa, ongelmana on, ettei kaupungin keskustassa ole isoa majapaikkaa, vaan vasta 6 km päässä Tropiikissa ja vielä ”syrjemmässä” on Ruka. Nähtävyyksiin ja erityiskohteisiin on aina mentävä bussilla, kun matkat ovat pitkiä.

Menomatka maanantaina

Jouko Kertoi matkan aikana Paltamosta alkaen tarinoita Kainuusta. Harva muistaa enää nykyaikana, että Oulujärvellä eli ”Kainuunmerellä” 1860-luvulla riesana olivat Suomen sisävesien lajissaan ainoat ainoat **Kiveskylän merirosvot**. Nuorten miesten porukka ryhtyi tilapäiseltä rautaruukilta työttömäksi jäätyään ryöväämään tervansoutajien ruoka- ja rahavaroja, mutta myös ranta-aitoista ruokaa ja esineitä. Kun he jakoivat saalista köyhälle kylälle, heitä ei ilmiannettu vähään aikaan, mutta viimein isot rantatilalliset suuttuivat ja nähdessään heidän soutavan Ärjänsaareen, menivät perässä ja ottivat veneen mukaansa. Sitten haettiin poliisiosasto paikalle. Tilanne päättyi ruoskimiseen Kajaanin torilla ja tämän porukan rötötely lakkasi lopulta. Pitkin Kainuuta esiintyi silti ryöstelyä myöhemmin nälkävuosien aikana. Tervanpoltosta oli silloin kehittynyt merkittävä tulolähde Kainuuseen. Paltamossa tilanne oli silloin parempi, kun Liperin Käsämän Kiessalosta kotoisin oleva **Eino Leinon** isä Antti Mustonen uudisti paljon viljelytoimintaa. Antti oli muuttanut nimensä Anders Lönnbomiksi ennen avioitumista Viipurissa Kyreniuksen herrastyttären kanssa, koska ajatteli ruotsalaisnimen paremmaksi tämän perheen piirissä. Eino Leinokin käveli kerran Kainuuseen Kiessalon kautta.

Kainuuta on kutsuttu myös **jättiläisten maaksi**. Liittyy siihen kansantaruja oikeistakin jättiläisistä, mutta taustalla ovat pitkät kainuulaismiehet. Paltamossa syntynyt Pitkä-Taneli oli 247,5 cm. Hän oli arvostettu useissa Euroopan sirkuksissa ja tunnettiin pitkänä suomalaisena. Tämä Daniel Cajanus kuoli varakkaana miehenä Hollannissa 1749 vain 46-vuotiaana. Lauri Moilanen eli Moilas-Lauri syntyi Puolangalla 1886, mutta perhe muutti Laurin ollessa 4-vuotias Amerikan puolelle. Laurikin työskenteli välillä sirkuksissa ja 246,3 cm pitkä suomalainen tunnettiin nimellä Finnish Giant. Hän kuoli 27-vuotiaana.

Paikallinen kuuluisuus oli 1859 syntynyt Talas-Eera, Erik Karppinen, iso voimakas mies, joka toimi Kajaanissa markkinapoliisina. Vanhemmat veljet seilasivat Oulujärven rosvoina. Hän kuoli 44-vuotiaana. Kaikkein tunnetuin ”jättiläinen” lienee Väinö Myllyrinne, jonka pituus ilmoitettiin välillä 246 – 251,4 cm. Hän eli jättiläiseksi yllättävän vanhaksi, kun kuoli 54-vuotiaana Järvenpäässä 1963. Väinö syntyi kylläkin Helsingissä, mutta äitipä oli Paltamosta. Myllyrinne kierteli Euroopan sirkuksissa ja ammattipainijana. Tietävästi hän ei hävinnyt oteluja, paitsi yhden rahan voimalla sovitun matsin.

Suomussalmen kohdalla oli aika kertoa hiukan ”**Kekkoisteista**”. Kainuun ollessa Urho Kekkonen pääministerikauden vaalipiirinä, hänelle tuli mieleen vankistaa maalaisliiton asemaa Kainuun kommunisteihin nähden lisäämällä tieyhteyksiä syrjäseudulla. Ensimmäinen tie oli

Kuhmon ja Hyrynsalmen Moisiovaaran tie, joka sai lempinimen Kekkonen katu ja Kekkonen polku. Kun seuraavaa tietä rakennettiin Kiantajärven itäpuolitse Juntusrantaan, se sai nimen Kekkoskakkonen ja ensimmäinen tie muuttui Kekkosykköseksi. Yhteisnimeksi vakiintui Kekkostiet, joita tehtiin 8 yhteispituudeltaan 250 km. Lisäksi tehtiin yksi kylätie. Kainuussa Kekkonen saikin maineen tieasioiden hoitajana ja pitkään jäi elämään tarina, että ”Kekkonen käveli tiet” Kainuun syrjäkulmille. Vaikka teko on vain sirpale Suomen tiehistoriassa, maine eli koko pitkän presidenttikauden ajan. Ihan viimeisiä lukuun ottamatta tiet rakennettiin vanki- ja työttömyystöinä. Vangit tarvittiin myöhemmin muihin tie- ja lentokenttätöihin.

Noin 30 km Suomussalmelta pohjoiseen putkahti bussin ikkunoista näkymä tienvarren turvepäihin, joita oli tökätty seipäiden nenään. Heti tämän näyn jälkeen avautui erikoinen näkymä ”**Hiljainen kansa**”, jossa pitkä peltosarka on täynnä puettuja ihmishahmoja, parhaimmillaan lähes tuhat. Kesäpuvut vaihdetaan syksyllä talvivaatteisiin. Jos oikein innostuu, paikalla voi vaihtaa omia vaatteita tämän kansan kanssa, mutta ei tainnut kukaan olla vaihtopäällä, vaikka joku harkitsikin. Tähän paikkaan Hiljainen kansa kotiutui syksyllä 1994. Hanslankarit-työpaja huoltaa sitä. Reijo Kela on idean isä. Ekakerran olentoja oli Ilmarin kynnös-esityksessä Suomussalmen Lassilan pellolla 1988. Seuraava esitys oli Helsingissä 1994 Kainuun maakunnan mukana. Hahmoja oli 1200, mutta Tuomiokirkon portaille heitä mahtui vain vajaat 700. Kolmas kerta oli Ämmänsaaressa 1994, kun Kela ja Heikki Laitinen kavereineen kohautti rohkealla performanssilla. ”Kauniit ja rohkeat, rantojen raukat”.

Pysähdyimme Hiljaisen kansan paikalle, jossa meille oli varattuna runsas lohikeittoateria, paikallisista raaka-aineista tehty raastesalaatti ja herkullisena jälkiruokana isot hillaletut. Lopuksi emäntämme kahvipaikan omistaja ja kaunisääninen Ritva Huttunen yllätti porukan laulamalla edesmenneiden musiikinopettaja Olli Alangon säveltämän ja oululaisen toimittajan ja yleisradion aluepäällikön Erkki Hyytisen sanoittaman vaikuttavan laulun **Kainuun maa**.

Tiistain aloitimme Korphillasta

Yli-Kitkajärven toisella puolella Posion Tolvan kylässä on Korphillana tunnettu paikka. Ritva Kokon omistama kahvi- ja ruokapaikka on 1950 rakennettu vanha kansakoulu, jonka hän osti reilut 40 vuotta myöhemmin koulun jo lakattua. 1997 ”mamselli Ritva” aloitti toiminnan Riisitunturin herkkupuodin pitäjänä. Pian nimi muuttui Korphillaksi ja on paitsi tunnettu pysähtymispaikka matkailijoille, myös hänen kotinsa, jonka sisustus noudattaa vanhaa herraskartanotyyliä. 2018 se oli MTV:n Suomen kaunein koti-ohjelmassa ihan kärkisijoilla. Sekä

koti että ruokailu-kahvitila on sisustettu samaan tyyliin, joka herätti porukassa ihastusta ja ihmettelyä.

Alkon 90-vuotisen toiminnan juhlahuone 2021 oli Korpihillan alkoholiton kuusenkerkkäkuohu, jonka Korpihilla kehitti jo 2005. Kuohujuomien raaka-aineena on useampia luonnon-yrttejä ja -marjoja. Korpihilla onkin Suomessa alkoholittomien kuohujuomien edelläkävijä. Yrityksellä on nykyisin Tervolassa on toinen myymälä ja tehdas, joka valmistaa erilaisia marmeladeja ja muita myyntituotteita. Tuotekehitys tapahtuu kuitenkin yhä Korpihillassa.

Kun kävimme Korpihillassa, Ritva oli joutunut menemään juuri sinne, mutta saimme erinomaisen paikan esittelyn myymälän hoitajalta. Aloitimme tutustumisen meille tarjotuilla juomamaistiaisilla. Erilaiset juomat ja museomaisen myymälän muutkin tuotteetkin kävivät hyvin kaupaksi. Lopuksi tutustuimme hänen johdolla päärakennukseen. Tarvittaessa ruokailu ja kahvitila voidaan järjestää yli 40 hengen ryhmillekin, mutta meille oli sovittu tämä ohjelma, koska aamiaisesta oli lyhyt aika. Porukka tuntui tyytyväiseltä käyntiin.

Riisitunturi

Korpihillasta oli melko lyhyt matka Riisitunturin rinteelle, jossa on nykyisin hyvin avara, mutta varsinaisena ruska-aikana ahdas P-alue. Kukin sai kävellä sellaisen matkan kuin halusi tai jäädä vaikka kahvion nurkille tutustumaan opastuskatoksen tietoiskuihin. Muutama käveli 4,3 km pitkän ”Riisin räpäsyn” – yksi vahingossakin – mutta pääosa nousi polkua 1-2 km näköalapaikoille ja palasi sitten takaisin. Näkymä Ylikitkajärven maisemiin oli vaikuttava. Rukatunturi näkyi idässä 26 km päässä. Kauempana oleva Kuusamon kaupungin keskusalue ei näkynyt, koska se alavana ja tasaisena alueena on mäkien ja metsän peittämä.

Riisitunturin rinteillä näkyi voimakas **tykyn vaikutus**. Lähes kaikki kuuset olivat katkeileita, osa useampilatvaisia. Tykkylumi syntyy tuulen tuoman kosteuden kiteytyessä pakkasessa suoraan rungolle ja oksiin. Tykky paksunee talven mittaan ja siihen tarttuu lumisadetta niin, että lopulta yhdessä isommassa kuusessa voi olla 2000 kg tykkyä.

Ihan polun alkupäässä oli mielenkiintoinen kookas **Tapion pöytä** (tapionkuusi), joka on erityinen tavallisen kuusen kasvumuoto ilman latvaa, koska oksat latvoineen painuvat sivuille. Ylempänä paljaat **silokalliot** uurteineen kiinnittivät huomiota. Paksu jääkautinen jää liukui aikoinaan tunturin yli, kulutti pintaa alemmas ja siinä olleet lohkat naarmuttivat kallioon uurteita.

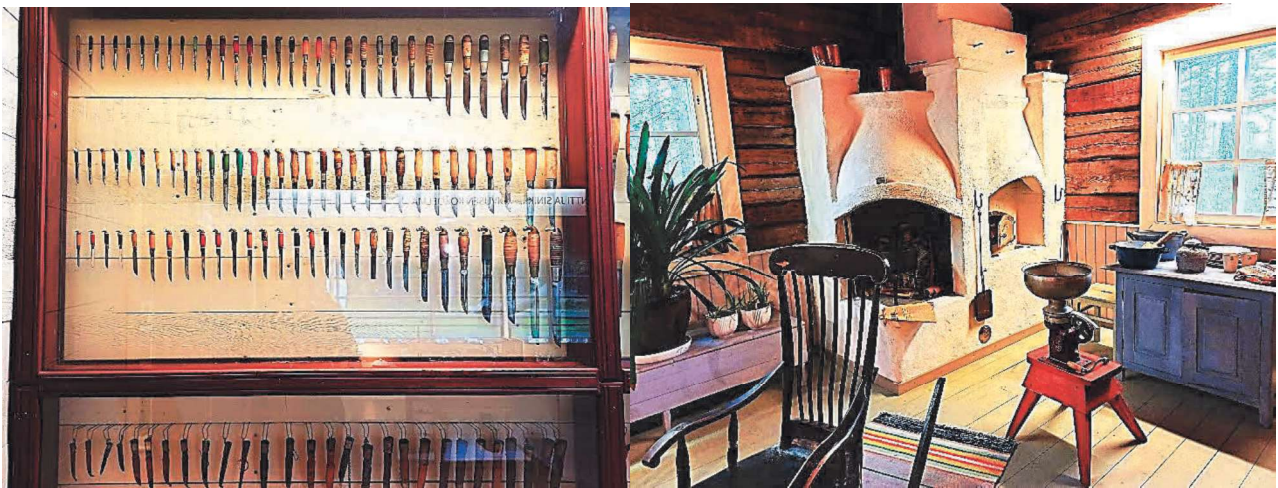
Tapionpöytä

Näkymä Yli-Kitkajärven yli.

Anu Pentikin pääpaikka Posiolla

Anu ei ollut paikalla, mutta tutustuimme näyttelyihin, joista löytyi myös alkuaikojen tuotantoa ja kotiseutumuseota muistuttava osa runsaine kokoelmineen, joista kuitenkin puuttui paljon selityksiä. Itselleni heräsi muistot, kun 1976 kävimme ostamassa lapinaihein koristellun kahvikuppisarjan. Silloin paikka oli paljon pienempi. Erillinen koristeellinen galleriarakennus ja poistomyymälärakennuskin kiinnittivät huomiota, mutta eniten ryhmämme liikkui päärakennuksen myyntipisteissä ja kahviossa. Pentikin pariskunnan entinen kotikin oli liitetty käytävillä päärakennukseen. Paljon oli tavaraa myynnissä ja on myyntiä on Suomessa monessa muussa paikassakin. Yksi päämyymälöistä on Kuusamon Prisman yhteydessä. Perä-Posiolla yli 25 km päässä on Pentikin kartano, joka on myynnissä, mutta kauppoja ei ollut vielä syntynyt. Aikaisemmin sinnekin pääsi vierailemaan.

Puukkokokoelma ja pirttinäkymä Pentikin museosta.

Paluumatkalla Kuusamoon ohitimme Mourunsalmen laitoksen, joka on rakennettu kalastajien saaliin käsittelyä, kylmäsäilytystä ja jättämistä varten, mikä on tarpeen ennen myyntiä. Jouko kertoi matkalla Kuusamon kaloista, kalastuksesta, kalan markkinoinnista ennen ja nyt sekä hiukan vieheistäkin, joihin tutustuimme seuraavana päivänä Kuusamon Uistimen tiloissa.

Keskustaan tutustuimme keskiviikkona

Sirkka esitteli matkan aikana Kuusamon paikkoja. **Ihmetystä herätti** keskusta suuri liikkeiden määrä, mutta erityisesti niiden tyhjen ikkunoiden suuri määrä. Kauppa näyttää

keskittyvän 5-tien puoleiselle reunalle, josta löytyy isot Prisma, City-market, useampi auto-liike, huonekaluliike ja muita huomattavia liikkeitä. Voi tuntua oudolta, että Kuusamon ko-koisessa kaupungissa on lukuisia isoja kaupp- ja erikoistuoteliikkeitä, mutta se on historial- lisesti ison alueen keskuspaikka, jossa vieläkin siellä käydään asioimassa kaukaa. Kauppoja on maaseudulla vähän. Mainittakoon, että esim. Suomussalmen Hossan lähimmät kaupat ovat Kuusamossa yhtä hyvin pientä myymälää lukuun ottamatta.

Jalkauduimme Kuusamon kirkon P-paikalla. Lyhyen kirkkoesittelyn yhteydessä selvisi myös **kirkonkellojen mielenkiintoinen historia**. Kun saksalaiset polttivat Kuusamon pois lähtiessään, myös kirkon ja tapulin, mutta saksalaisupseeri auttoi kätkemään arvokkaan al- kuperäisen kellon hautuumaalle, jotta se ei joutuisi Neuvostoliitolle. Kun kello myöhemmin kaivettiin 1959 esiin, päällä oli maata vain 15 cm ja käymässä ollut saksalaisupseerikaan ei muistanut ihan tarkkaa paikka, kun paikka oli merkitty toiseen päähän sankarihautarivistöä. Tarvittiin miinaharava avuksi. Tämä kello oli Kaarle XI:n 1698 lahjoittama. Välillä Uumaja lahjoitti 2 kelloa uuteen kirkkoon, mutta arvokellon löytymisen jälkeen toinen meni Käylän kirkkoon. Sankarihauta herätti meissä kovasti ihailua, koska näin kauniisti hoidettua ei oltu muualla nähty.

Saksalaisilla oli hyvät suhteet sota-aikana paikallisten kanssa, joten polttoporukoiden riehuminen poislähdön yhteydessä herätti ihmetystä ja suuttumusta. He polttivat kaikki talot ja tuhosivat myös Hyrynsalmen ja Kuusamon välisen **Kenttäradan** asemineen. Paljon pai- kallisillekin työtä ja tuloja tarjonnut rata päättyi **Salpalinjan** kohdalle, mutta oli tarkoitus jatkaa Kiestinkiin, josta käsin Muurmannin rata olisi tuhottu. Kun venäläisjoukkoja tuli heti kylään valvomaan, että suomalaiset ajavat saksalaiset pois, he rakensivat **isoja korsuja** Pu- naisen torin, paraatikentän ja Nykyisen Punaisentorintien reunoille. Kun he poistuivat 2 kk:n kuluttua, osaksi useampihuoneiset korsut jäivät paikoilleen ja olivat suurena apuna evakosta palaaville kuusamolaisille. Tämä taas lisäsi myötätuntoa venäläisiä kohtaan.

Ajelun aikana näimme mm. sairaalan, urheilualueita ja kaupungin virastorakennuksia sekä toisen asteen kouluja, jotka on sijoitettu lähekkäin. Ennen Tropiikkiin tuloa poikkesimme vielä Kuusamon Uistimelle, jonka suuri uistin- ja viehemäärä herätti huomiota. Liikkeessä on tarjolla myös hyvälaatuisia asusteita sekä nais- että miesväelle. Muutama jäi matkan varrella Riipisen myymälälle, josta on lyhyt matka uistimelle.

Torstai: Kiutaköngäs, Niskakoski - Myllykoski ja Ruka

Oulankajoen opastuskeskukselta Kiutaköngään putouksille johtaa nykyisin hyvin pohjustettu polku, jota oli kaikkien hyvä kävellä. Vajaan kilometrin päässä tuli näkyviin korkein 4 m korkea köngäs, jonka äärelle pääsi turvallisesti kuvaamaan, kun sää oli hyvä. Tämän kohdalla on **Reino Rinteen** muistolaatta. Hän sai aikaan, ettei Kuusamon nykyisiä suuria matkanähtävyytenä olevia koskia valjastettu sähkötuotannolle.

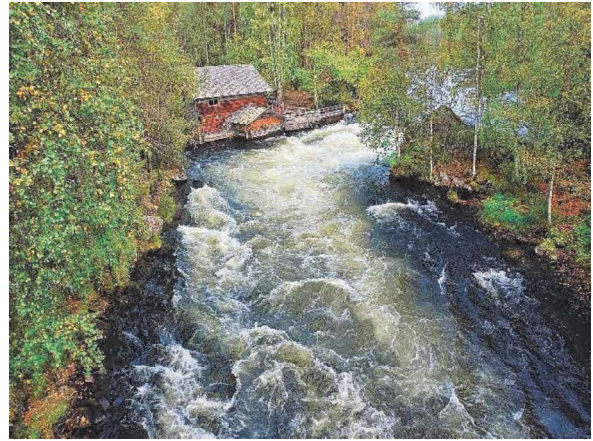
Muutama uskaltautui suurimmalle köngäälle. Kiutaköngäs sijaitsee punaisen dolomiittikalkikiven ja kvartsiittikallion rajalla.

Seuraaville köngäille ihan loppusuvannon äärelle ja hyville näköalapaikoille pääsi aivan kosken tuntumassa vähän hankalampaa polkua, mutta päätepisteeseen pystyi menemään hyvää polkua pitkin ja sillan kautta kosken äärelle. Silta ylitti **vanhan uittokanavan**, joka on keväällä täynnä vettä, mutta oli nyt kuivana. Uitto loppui Suomen itsenäistyttyä, koska väylä johti Paanajärvelle.

Paanajärvi oli aikoinaan matkailukohdekin ja taiteilijoista Akseli Gallen-Gallela vietti siellä perheineen kesän 1892 tehden tunnetuksi tulleita maalauksia järven maisemissa. Tunnetuimpia ovat Paimenpoika Paanajärveltä, Mäntykoski ja Palokärki. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Palokärki-maalauksen Akseli repi palasiksi, mutta hänen vaimonsa otti palaset talteen, liimasi ne yhteen ja viimeisteli työn silitysraudalla. Näin säilyi yksi kuuluisimmista tauluistakin jälkipolvien ihasteltavaksi.

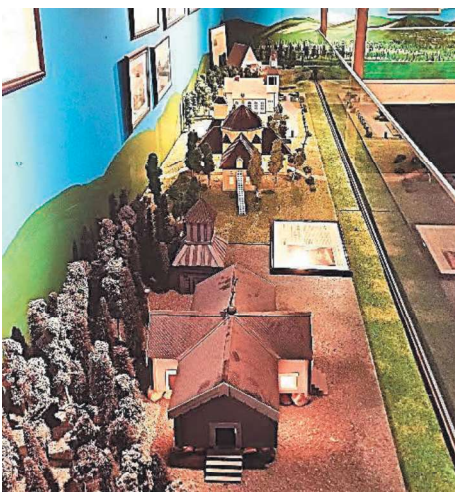
Pitkin Oulankajoen vartha johtaa tunnettu **Karhunkierros**, lähtöpaikasta riippuen 72 tai 82 km pitkä retkeilypolku. Mielenkiintoinen seikka on, että entisaikaan Karhunkierros tarkoitti maantiereittiä, joka johti kirkonkylältä ensin Paanajärvelle ja sieltä toista kautta Liikasenvaaran ja Oulangan kautta Käylään ja takaisin kirkonkylään. Lieneekö tämä ollut nykyisen Karhunkierros-nimen taustalla.

Kiutaköngäältä siirryimme **Juuman kylälle** suurelle P-alueelle, jonka reunalla oli myös kahvipaikka. Kohteena oli aluksi **Niskakoski** ja sen yli johtava riippusilta. Osa vietti sen luona aikaa, mutta melkoinen joukko jatkoi polkua **Myllykoskelle**, jossa vanhan myllyn alueella oli hyvä tulipaikka ja vieressä komea riippusilta, jota kauemmas ei kukaan kävellyt, kun ”aika oli kortilla”. Mylly on kunnostettu ja ympärillä on tasanteita, joista näkyy myllyynkin. Sisällä voi katsoa tarkemmin myllyn rakennetta ja siellä voi yöpyäkin eli se toimii myös autiotupana kesäaikaan.

Niskakosken takana kulkijoita tervehtivät porot. Myllykoski riippusillalta kuvattuna.

Paluumatkalla teimme vielä **Rukalle** maisema-ajelun sekä etu- että takaosaan. Valtavat lumivarastot odottivat pian alkavaa laskettelukautta. Keskustaan ajoimme Rukajärven kautta, eikä yllättäen yhtään poroa sattunut tälle tielle. Poikkesimme vielä **Riipisen riista- ja matkamuistomyymälään**, jossa Asko järjesti torstain yllätyksen järjestämällä kaikille nimipäivänsä kunniaksi kahvitarjoilun.

Riipisen myymälän yhteydessä oli mm. Kuusamon kirkkohistoria pienoismalleina. Toinen kuva hotellin vieressä auringonlasku Mäntylammella klo 19.31. Vielä 1980-luvulla paikalla oli vain telta-alue.

Perjantaivapaa

Iltaisin moni oli jo tutustunut Petäjälammen alueen kuiviin ja mäkisiin polkuihin sekä golfkentän kiemuroihin. Nyt oli aikaa pitempiin kävelyihin ja vaikka lähiympäristön erikoisliikkeisiin tutustumiseenkin, kuten meijerin Paimenpoika-myymälään tai Kuusamon Uistimen tai Riipisen myymälöihin, jotka eivät olleet liian kaukana. Tietysti halukkaat saattoivat myös liottaa itseään kylpylän altaissa tuntikausia.

Bussilla pääsi käymään myös keskustassa, jota mahdollisuutta moni käyttikin. Osa tutustui Karhuntassuun, jossa lapsikuoro toivotti tervetulleeksi heti eteisessä ja jossa Hannu Hautalan oma keinutuoli odotti kutsuvasti istumaan ja samalla käynnistyi valokuvanäyttely.

Hautalan valokuvanäyttelyn lisäksi siellä oli Kuusamon historiaan ja nykyaikaankin liittyviä näyttelypisteitä. Aikaa oli käydä myös vieressä olevissa suurissa liikkeissä.

Lauantai oli paluupäivä

Viikolla oli keskustelua Suurpetokeskuksessa käynnistä. Se houkutteli niin paljon, että poikkesimme sen kautta. Opastettu kiertokävely kesti noin tunnin ja sen aikana näimme useampia karhuja, jotka opas houkutteli ihan aidan viereen. Ne kuulemma joskus intoutuvat näyttämään voimiaan, eikä liian lähelle verkkoaitaakaan ole hyvä mennä, mikäli haluaa säästää kenkäänsä vohkimiselta tai sormensa ehyenä. Muista pedoista näimme ihan läheltä ilvesemon poikasensa kanssa. Ne eivät paljon meistä piitanneet, mutta ongelmallisia vieraslajeja edustavat koirasudet liikkuvat lähellä aita. Tällä hetkellä koirasutta tavataan onneksi vain ihan kaakkoisrajan tuntumassa, sillä ihmistä se ei pelkää ja voi käydä kimppuunkin yhteistoiminnallisesti. Muut pedot eivät näyttäytyneet, mutta aitauksessa oli yksi poro polun vieressä – koko ikänsä tarhassa ollut ”peurakorva”, koska korvamerkki puuttui.

Paluumatka noudatti maanantain tuttua reittiä. Tosin eri suunnasta katsottuna se ei ihan tutun näköinen ollut. Paltamon ”Öljymäellä” melkein kaikki nauttivat ruhtinaallisen tavallisen lounaan ja kahvilla poikkesimme vielä Juuassa. Hyvissä ajoin lauantaina olimmekin taas kotona. Eläkeliiton Joensuun osasto ja P-K:n Hengitysyhdistys ansaitsevat suuren kiitoksen matkan järjestämisestä. Lisäksi Sirkka ja Jouko kiittävät mahdollisuudesta esitellä hyvin tuntemiaan kohteita ja asioita, joissa tietysti olisi tarjolla paljon muitakin.

Teksti ja kuvat: *Sirkka ja Jouko*